

Kinderen zijn uniek!

Autisme nader belicht

We spreken opener over autisme, ook in de opvang. Zoals elk kind uniek is, is ook elk autistisch kind uniek. Wel zijn er globale overeenkomsten tussen de verschillende vormen binnen het Autisme-spectrum.

Autisme is een aangeboren stoornis, die zich vanaf de geboorte of gedurende het opgroeien manifesteert. Het Autisme-spectrum omvat vijf subgroepen: klassiek autisme, het syndroom van Asperger, PDD-nos, het RETT-syndroom en de desintegratiestoornis van de kinderleeftijd. Voor definitieve diagnose is diepgaand onderzoek nodig. Kinderen met autisme hebben regelmatig extra ondersteuning nodig bij andere hulpvragen.

Centrale kenmerken

Er zijn drie kenmerken die bij elke vorm van autisme voorkomen:

- Kinderen met autisme hebben moeite met de sociale wereld om hen heen. Doordat hun hersenen informatie anders verwerken dan die van vele leeftijdsgenootjes, kunnen zij zich niet of niet goed inleven in de ander. Ze ondervinden problemen in het contact met leeftijdsgenootjes. Ze voelen zich prettig in een vaste omgeving met vaste (dag)patronen en -rituelen, te midden van bekende mensen. Vertoeven in een ruimte met veel prikkels maakt ze onrustig. Spontane uitjes, sportdagen, feestdagen en

andere activiteiten die voor veel leeftijdsgenootjes plezier betekenen, ervaren kinderen met autisme dikwijls als onprettig.

- De communicatiemogelijkheden zijn beperkt. Eigen emoties, behoeften en ideeën duidelijk verwoorden of kenbaar maken, is voor autistische kinderen lastig. In gesprekken mijden ze oogcontact. Al spreken ze vaak heel netjes, ze zijn toch niet goed in staat om een gesprek te voeren. Eindeloos kunnen ze eenzelfde vraag of uitspraak herhalen. Daarbij nemen ze de taal letterlijk. Spreekwoorden, grapjes en gezichtsuitdrukkingen begrijpen ze niet. Een autistisch kind kijkt waarschijnlijk verbaasd om zich heen wanneer het hoort: 'Ik kan een speld horen vallen.'
- Autistische kinderen beschikken doorgaans over een minder ontwikkeld voorstellingsvermogen. Wat is waar en niet waar? Wat is normaal en vreemd? Wat is gewoon en wat is een uitzonderlijke gebeurtenis? Wat vind ik op deze plek, wat ontdek ik op een andere? Antwoorden op deze vragen leren veel kinderen spelenderwijs, maar

De wereld van Robbert, een jongen met klassiek autisme.

wanneer je autisme hebt, is dit minder vanzelfsprekend. Kinderen met autisme focussen zich het liefst op één interessegebied. Ze kunnen fanatiek postzegels, dinosaurussen of edelstenen verzamelen. Omdat zij de grens tussen fantasie en werkelijkheid niet altijd duidelijk onderscheiden, kunnen ze zich onzeker en angstig voelen.

Het syndroom van Asperger en PDD-nos

Het syndroom van Asperger en PDD-nos zijn vormen van autisme waar de reguliere kinderopvang (voor kinderen van 0 tot 12 jaar) het meest mee te maken heeft. Ook bij deze vormen zijn de bovenstaande kenmerken zeker terug te vinden, al is het onderscheid tussen de twee vormen niet zo makkelijk te maken. Kinderen met Asperger kunnen PDD-nos-trekjes hebben en andersom. De gradatie verschilt per kind. Het merendeel van kinderen met deze stoornissen zijn jongens, in de verhouding van 1 meisje op 4 jongens.

Kinderen met Asperger hebben een normale spraakontwikkeling, maar moeite met communiceren. Ze kunnen verrassend reageren. Vooral non-verbale communicatie, beeldspraak en open vragen ervaren ze als lastig.

'Op mijn verjaardag was er veel herrie', vertelt Jeroen (10) bij zijn tekening. Hij zegt niets over de getekende verjaardagstaart. Als je vraagt: 'Hoe was het vandaag op school?' is het niet bijzonder dat hij antwoordt: 'Waarom heb jij een rode trui aan?'

Dit is geen onwil, maar het onvermogen om een 'standaard-gesprekje' te voeren.

Aspergers zijn doorbijters. Veters strikken, duikelen over het klimrek of een fotolijstje ophangen; ondanks hun lage frustratiedrempel, lossen ze (kleine) problemen het liefst zelf op. Wanneer deze kinderen ergens voor gaan, lijkt geen drempel te hoog. Ondanks een mindere motorische aanleg, kunnen

'Op mijn verjaardag was er veel herrie', vertelt Jeroen (10) bij zijn tekening.

ze uitblinken in individuele sporten zoals judo en zwemmen. Ze kunnen zich uitstekend alleen vermaken en zijn gelukkig met één of twee echte vrienden. Ze storten zich ijverig op (meestal) één vakgebied en zijn bijvoorbeeld erg sterk in spelling of grammatica. Er zijn tal van talenten binnen sport, cultuur en wetenschap.

Door hun gemiddelde of bovengemiddelde intelligentie leren veel kinderen met Asperger de betekenis en gevolgen van hun stoornis wel begrijpen.

Met de juiste begeleiding in een veilige vertrouwde omgeving kunnen zij de weg vinden in de verwarrende samenleving. Een groot deel gaat naar een reguliere school. Met een indicatie dat het kind speciale aandacht nodig heeft, kan de school externe begeleiding aanvragen. Ook in de zorg is er ondersteuning. Jeroen volgde een kindercursus bij het Riagg. Daar leerde hij wat het syndroom voor hem en zijn omgeving betekent.

PDD-nos (Pervasive Developmental Disorder Not Otherwise Specified) staat voor een groep kinderen met hulpvragen binnen verschillende ontwikkelingsgebieden. Denk aan de taal-, motorische, sociaal-emotionele en de cognitieve ontwikkeling. Deze hulpvragen worden groter naarmate het kind opgroeit en meer in de buitenwereld functioneert. Daardoor heeft het meer moeite om die buitenwereld toe te laten, te begrijpen en als prettig te ervaren. Over het algemeen zijn kinderen met PDD-nos zeer geïnteresseerd in leeftijdgenootjes. Zij kunnen echter een helpende hand gebruiken bij het maken en houden van vriendjes. Het onderscheid tussen grapjes en plagen, of helpen en domineren (zowel passief als actief) is vaak onduidelijk voor ze. De dag doorbrengen met voorspelbare activiteiten vinden deze kinderen fijn. Gebrek aan overzicht maakt dat ze zich onveilig en onzeker voelen. Bekende uitingen zijn angst- en driftbuien of het nerveus fladderen met de handen. Ze voelen zich thuis in kleinere groepen of klassen, al dan niet in het speciaal onderwijs.

De praktijk

Autistische kinderen bloeien op bij duidelijkheid, structuur en regelmaat. Continue begeleiding in het 'hier en nu' is voor hen een noodzaak. Wat suggesties voor de praktijk:

- Vermoed je bij een kind een vorm van autisme, wees dan voorzichtig met termen. Je kunt het beste noteren welk gedrag van het kind je opvalt. Vraag advies en deel jouw zorg met alle deskundigheid binnen de opvang zelf. Informeer daarna, samen met een collega, de ouders op een concrete manier.
- Ouders zijn de belangrijkste informatiebron voor het welbevinden van een kind. Het verhaal van Jef (zie pagina 8 in deze KIDDO) is een goed voorbeeld.
- Vertel autistische kinderen, kort en concreet, wat je per moment van hen verwacht. 'Bart, jij mag je jasje halen. Doe het maar aan. Doe de rits maar dicht. Geef me een hand. We gaan naar buiten. Kijk, alle kinderen gaan mee.'
- Gebruik pictogrammen om dagactiviteiten aan te geven. Een appeltje staat voor fruit eten; een jasje voor buiten spelen.
- Respecteer het kind. Ook als het elke ochtend opnieuw zijn Pokémonkaarten wil laten zien, of een banaan alleen in stukjes gesneden van een Jip en Janneke-bordje wil eten.
- Bereid veranderingen tot in het detail voor. Herhaal informatie en voeg stapje voor stapje iets nieuws toe. Prentenboeken en versjes zijn prima hulpmiddelen. Kleine rituelen zijn voor het kind belangrijk om houvast te krijgen. Ga je kastanjes zoeken en picknicken in het park? 'Over vier dagen gaan we naar het bos. In het bos gaan we op een grote deken zitten. Dan eet jij jouw banaan met jouw hand uit de schil.'
- Maak een doosje met emoticons: 😊 🤔 😞 🤔. Met behulp van deze afbeeldingen kan het kind tonen hoe het zich voelt. Maar ook dit is een visueel middel om de emoties van leeftijdgenootjes te leren begrijpen. Hoe voelt zijn vriendje zich als het is geplaagd?

- Kinderen zijn flexibel. Benut dat in de groep om begrip en acceptatie naar elkaar te vergroten: elk kind heeft het recht 'zichzelf' te zijn.

In Nederland zijn regionale 'Brusjesgroepen' waar broers en zusjes van autistische kinderen samenkomen. Hoe dol ze ook op hun autistische familieleden zijn, er dagelijks mee samenleven vraagt veel. Steevaste dagindelingen binnen het gezin werken soms verstikkend. Halsoverkop poffertjes bakken, logeerpartijtjes? Impulsieve kinderpleziertjes zijn veelal onmogelijk. Juist deze kinderen genieten van activiteiten binnen de opvang. Geef ze zo nu en dan extra persoonlijk aandacht. Klets met hen over hun interesses. Vraag ze eens: hoe is het met jou?

Benjamins broertje Robbert heeft klassiek autisme: 'Robbert schommelt altijd met zijn lichaam heen en weer. Behalve als ik pianoles krijg. Dan kruipt hij tegen de piano en zit hij doodstil. Hij vindt de trillingen fijn en hij vindt dat ik mooi speel. Pianoles sla ik nooit over.'

Ambulant begeleidster Bettine werkt met jongens met het syndroom van Asperger in het reguliere onderwijs: 'Deze jongens zijn én blijven zo zichzelf. Tegen alle gangbare gedragscodes in, maken ze geen populaire praatjes. Hun oprechtheid is heerlijk om mee te werken. Naarmate ze ouder worden, ondervinden ze meer problemen om hun schoolopdrachten te overzien. Mijn voornaamste taak is duidelijk te maken dat het goed is om hulp te vragen en die te accepteren. Omdat ze graag alles perfect doen, lukt dat met vertrouwde begeleiding meestal goed.

Hun ontwapenende gedrag maakt dat de meeste klasgenoten ze prima opnemen. Toch blijven er confrontaties. Juist bij sociale hulpvragen is het fijn dat veel kinderen analytisch sterk zijn. Als je situaties concreet vertaalt, kunnen ze begrijpen dat de klas eens in lachen uitbarst. Door waardevolle eigenschappen en mogelijkheden van deze kinderen te benadrukken, zie je hoe ze opgroeien tot mooie adolescenten.'

Informatie

Leuk voor kinderen:

De wereld van Luuk van Martine

Delfos, uitgeverij Niño.

Ik en autisme, thuis en op school

van Nathalie van Kordelaar en Mirjam Zwaan, uitgeverij Niño.

Voor volwassenen:

Asperger in meervoud, Asperger

en haar randgebieden van Martine

Delfos, uitgeverij SWP.

Een vreemde wereld van Martine

Delfos, uitgeverij SWP.

Meer praktijkinformatie:

www.landelijknetwerkautisme.nl

Het Centrum Autisme biedt een

basiscursus Autisme voor de kinder-

opvang: www.centrumautisme.nl

Met dank aan Bettine Heslinga,

ambulant begeleidster van Rec.

45 (www.rec45.nl) en drs. Sylvia

Hasper-Sitton van het Landelijk

Netwerk Autisme.